

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

13.10.2023.

Nr. 1-12/14

Gulbenes novada pašvaldība
dome@gulbene.lv

Gulbenes novada sociālās aprūpes centrs
"Jaungulbenes Alejas"
alejas@gulbene.lv

Informācijai: **Labklājības ministrija**
lm@lm.gov.lv

Ziņojums par cilvēktiesību nodrošināšanu Gulbenes novada pašvaldības iestādē "Jaungulbenes Alejas"

2023. gada 26. septembrī Tiesībsarga biroja Prevencijas daļas juridiskā padomniece Zanda Rūsiņa un konsultante sociālajos jautājumos Veronika Sproģe-Saksone, bez iepriekšējā brīdinājuma apmeklēja Gulbenes novada sociālās aprūpes centru "Jaungulbenes Alejas" (turpmāk - SAC).

Vizītes mērķis bija pārbaudīt cilvēktiesību ievērošanu un iespējamus sliktas izturēšanās riskus, kā arī tiesībsarga kampaņas laikā "Dzīve pansionātā - kāda tā ir?" saņemto sūdzību par SAC iemītnieku drošību.

Vizītes dienā netika iegūta informācija par sliktas izturēšanās riskiem (fiziska un/vai emocionāla vardarbība, necilvēcīga un/vai pazemojoša izturēšanās) attiecībā pret SAC iemītniekiem (klientiem).

Kaut arī vizītes laikā netika konstatēta SAC iemītnieku nepamatota fiksācija jeb ierobežojošu līdzekļu lietošana, tika izrunāts, ka neviens normatīvais akts neparedz sociālās aprūpes iestādei tiesības izmantot klientu fiziskai savaldīšanai mehāniskus un ķīmiskus (medikamentozus) savaldīšanas līdzekļus.

1. Vispārīga informācija par SAC un klientu skaitu

SAC ir Gulbenes novada pašvaldības iestāde, kura sniedz ilgstošas un īslaicīgas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus.

Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1. panta 23. punktu sociālās rehabilitācijas pakalpojums ir "pasākumu kopums, kas vērsts uz sociālās funkcionēšanas spēju atjaunošanu vai uzlabošanu, lai nodrošinātu sociālā statusa atgūšanu un iekļaušanos sabiedrībā (..)".

Vizītes laikā tika veiktas pārrunas ar SAC vadītāju, sociālo darbinieci, vecāko medicīnas māsu, kā arī tika intervēti atsevišķi darbinieki un iemītnieki, lai noskaidrotu viņu viedokli par SAC sniegtajiem ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem. Tāpat tika apskatīta dokumentācija attiecībā uz iemītnieku aprūpi un sociālo rehabilitāciju.

Sarunu laikā darbinieki sniedza informāciju, ka SAC ēka tika pārbūvēta 2019. gadā atbilstoši SAC vajadzībām, līdz ar to telpas ir plašas un mūsdienīgas, kā arī vizuāli novērtējot, vides pieejamība ir nodrošināta iemītniekiem.

Vizītes dienā SAC ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus saņēma 93 Gulbenes novada iedzīvotāji, kuri tika izvietoti ēkas 3 stāvos.

2. Vispārējie sadzīves apstākļi

Apmeklējot iemītnieku istabas, tiek secināts, ka katrā istabā bija pietiekošs apgaismojums, dabīgā ventilācija, telpas tīras un koptas, kā arī pietiekama dzīvojamā platība uz vienu personu.

Tikmēr dažās iemītnieku istabās pietrūka mājīgas un individualizētas vides, turklāt daudzās istabās netika nodrošināti norobežojoši aizslietņi, iemītnieka privātuma nodrošināšanai, piemēram veicot individuālu aprūpi (higiēnas procedūras, pārgērbšana). Vēršu Jūsu uzmanību, ka ir jārespektē katra iemītnieka privātums neatkarīgi no viņa fizisko spēju traucējumiem.

Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (turpmāk - CPT) ir norādījusi, ka lielas ietilpības kopmītnu tipa telpām ir neterapeitiska un bezpersoniskuma izjūtu raisoša ietekme uz iemītniekiem, turklāt tās rada apdraudējumu viņu privātās dzīves neaizskaramībai un kavē gādīgas vides izveidi. Turklāt tās var apgrūtināt infekcijas slimību izplatīšanās kontroli un tādējādi radīt lielāku risku iemītnieku veselībai. Iemītnieki jāizmitina mazākās telpās un gādīgā vidē. Jācenšas nodrošināt, ka vienā istabā netiek izmitināti vairāk par četriem iemītniekiem.¹

Tiesībsarga biroja pārstāvji pastiprināti pievērsa uzmanību SAC iemītnieku drošībai un iespējām sazināties ar personālu, jo kampaņas laikā tika saņemta sūdzība par šo aspektu. Apskatot istabas un veicot pārrunas ar darbiniekiem, tika noskaidrots, ka tikai vienā istabā ir nodrošināta iemītnieku saziņa ar personālu ar zvana pogas palīdzību. Vizītes dienā šis aspekts tika pārrunāts ar SAC vadītāju, un viņa piekrita Tiesībsarga biroja pārstāvju novērojumam, kā arī solīja padomāt par iespējamiem situācijas risinājumiem.

Vizītes dienā tika novērots, ka iemītniekiem katrā istabā tika nodrošināts individuāls naktsгалdiņš un vieta skapī, kur glabāt savas personīgās mantas, tāpat iemītnieki valkāja savu personīgo apģērbu un sezonai atbilstošus apavus. No minētā izriet, ka SAC nodrošina personisku pieeju pret iemītniekiem.

Sarunā ar Tiesībsarga biroja pārstāvjiem, darbinieki sniedza informāciju, ka iemītnieku tuvinieki var ciemoties darba dienā, darbadienu vakaros un arī brīvdienās. Šāda SAC prakse neapšaubāmi ir ļoti atbalstāma, jo Tiesībsarga birojs samērā bieži saņem sūdzības, par tuvinieku apmeklējumu nenodrošināšanu darba dienu vakaros un brīvdienās, sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.

Tāpat vēlos pozitīvi atzīmēt, vizītes laikā dzirdamos mutiskos paziņojumus pa skaļruni iemītnieku zināšanai, par SAC aktivitātēm un ēdienreizēm, kas viennozīmīgi nodrošina iemītnieku informētību un iesaistīšanos sociālās aktivitātēs.

Rekomendācijas:

- 2.1. Ieteicams SAC darbiniekiem mudināt iemītniekus padarīt savas telpas personiskākas un palīdzēt tiem labiekārtot savas istabas individuālā veidā.

¹ Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) 2020. gada 21. decembra Datu apkopojums "Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs" 8. punkts

- 2.2. Aicinu **SAC vadītāju** nodrošināt SAC pietiekamā daudzumā norobežojošus aizslietņus, lai tie darbiniekiem ir brīvi pieejami un sekmēt to izmantošanu, kad tiek veikta iemītņieka individuālā aprūpe.
- 2.3. Rekomendēju **SAC vadītājam** paredzēt katrā istabā, saziņas iespējas ar personālu, gadījumiem, kad iemītņiekiem ir nepieciešama darbinieka tūlītēja palīdzība.

3. Personāls un iemītņieku aprūpe

SAC dzīvo 93 iemītņieki, savukārt personāls kurš ikdienā strādā ar iemītņiekiem sastāv no: 4 medmāsas; 1 ģimenes ārsts; 1 sociālais darbinieks; 3 sociālie rehabilitētāji; 1 sociālais aprūpētājs; 24 aprūpētāji. Pašlaik, pašvaldības projekta ietvaros, tiek organizētas iemītņieku grupu nodarbības ar fizioterapeitu un mūzikas terapeitu, vienu reizi nedēļā. Tāpat sadarbībā ar pašvaldību senioriem, vienu reizi mēnesī notiek aktivitātes iemītņiekiem - spēļu spēlēšana (galda, pagalma), rokdarbi, ēst gatavošana u.tml.

Darba dienas laikā katrā stāvā strādā 3 darbinieki, savukārt pa nakti ir tikai 1 aprūpētājs uz katru stāvu, respektīvi 1 darbinieks uz 30 iemītņiekiem, var rasties sarežģījumi nodrošināt pienācīgu aprūpi pilnībā visiem iemītņiekiem, it īpaši ar ļoti smagām ierobežotām fiziskām spējām un izteiktu pašaprūpes spēju nepietiekamību, kuri ir pilnībā aprūpējami.

CPT norāda, ka ņemot vērā darba sarežģītību, ir svarīgi, lai sociālās aprūpes iestādēs individuālās aprūpes darbinieki (t. i., medicīnas māsas un sanitāri) tiktu rūpīgi atlasīti un pirms pienākumu pildīšanas atbilstoši mācīti, kā humāni un droši rūpēties par iemītņiekiem, kā arī vēlāk apgūtu profesionālās pilnveides mācības. Īpaša uzmanība jāpievērš tam, lai nakts maiņas būtu pietiekams individuālās aprūpes darbinieku skaits, lai visiem iemītņiekiem nodrošinātu pienācīgu aprūpi un drošu vidi. Regulāri jāuzrauga, kā šāds personāls pilda savus pienākumus. Ir svarīgi nodrošināt darbiniekiem nepieciešamo atbalstu un konsultācijas, lai izvairītos no izdegšanas sindroma un saglabātu augstus aprūpes standartus. Turklāt jābūt klātesošai vismaz vienai medicīnas māsai arī nakts laikā.²

Sarunu laikā ar iemītņiekiem tika noskaidrots, ka kaut arī iemītņiekiem tiek nodrošinātas pastaigas, tomēr tās netiek veiktas katru dienu, šāda situācija varētu būt saistīta ar darbinieku lielo darba apjomu un nepietiekamo skaitu.

Vēršu uzmanību, ka katru dienu neatkarīgi no laika apstākļiem SAC iemītņiekiem jābūt pieejamām pastaigām svaigā gaisā, turklāt āra atpūtas zonās jābūt vietai, kur iemītņieki var patverties no nelabvēlīgiem laika apstākļiem (lietus, saules vai sniega).

Vizītes laikā tika apskatīta dokumentācija attiecībā uz iemītņieku sociālo aprūpi un sociālo rehabilitāciju. Dokumentācija bija aizpildīta laicīgi un atbilstoši, turklāt tika papildināta ar dažādiem novērojumiem par iemītņieku stāvokli un aktivitātēm. Tāpat apskatītie sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas plāni, tika aizpildīti atbilstoši prasībām un iemītņieku vajadzībām, turklāt arī iemītņieki tika iepazīstināti ar sev izstrādāto plānu.

Vizītē Tiesībsarga biroja pārstāvji sniedza rekomendācijas rehabilitācijas plānu izstrādāšanai - noteikt konkrētus, sasniedzamus mērķus, paredzētajā termiņā un kopumā virzīties uz darbībām, kuras palīdzēs iemītņieku efektīvākai rehabilitācijai un patstāvības saglabāšanai ikdienā, atbilstoši viņu veselības stāvoklim.

Rekomendācijas:

- 3.1. Aicinu **SAC vadītāju** papildināt darbinieku skaitu arī medicīnas speciālistu skaitu (to starp ergoterapeitiem, fizioterapeitiem u.c.), lai būtu iespējams nodrošināt iemītņiekiem pienācīgu aprūpi, ikdienas pastaigas, sastādīt izvērtējumus un sociālās rehabilitācijas plānus, atbilstoši iemītņieku spējām un veselības stāvoklim.

² Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) 2020. gada 21. decembra Datu apkopojums "Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs" 17. un 19. punkts

- 3.2. Aicinu **Gulbenes novada domi** izvērtēt nepieciešamību palielināt SAC līdzfinansējumu gadījumā, ja darbinieku trūkums ir saistīts ar nepietiekamām finansēm jaunu vakanču ieviešanai.

4. Tiesiskās garantijas

Izraksts ar SAC darba kārtību un iemītnieku tiesībām atrodas katra stāva koridorī, tādējādi ir brīvi pieejams apskatei.

SAC pirmajā stāvā atrodas sūdzību un priekšlikumu kastīte, kurā var iemest arī konfidenciāla rakstura sūdzības vai priekšlikums, tomēr kastīte atrodas pretī dežuranta darba vietai pie ieejas durvīm, līdz ar to tā atrodas daudziem pārredzamā vietā un nenodrošina konfidencialitāti.

Rekomendācija:

- 4.1. Aicinu **SAC vadītāju** pārvietot sūdzību un priekšlikumu kastīti uz mazāk pārredzamu vietu, tāpat kastītei jāatrodas ārpus videonovērošanas zonas.

Vizītes noslēgumā ar SAC vadītāju tika pārrunāti Tiesībsarga biroja pārstāvju novērojumi par vispārējiem sadzīves apstākļiem, iemītnieku privātās dzīves nodrošināšanu, personāla skaita palielināšanu, iemītnieku drošību un aprūpi u.c., tāpat tika sniegti ieteikumi iemītnieku labāko interešu ievērošanai.

Lūgums mēneša laikā informēt par veiktajām vai plānotajām darbībām sniegto rekomendāciju īstenošanā (par plānotajām darbībām, norādot sniegto rekomendāciju īstenošanas termiņus).

Pateicos par vizītes laikā sniegto informāciju un sadarbību ar Tiesībsarga biroja pārstāvjiem.

Ar cieņu
tiesībsarga vietniece

Ineta Piļāne